

* * *

С началото на прехода си към демокрация и пазарна икономика Македония, Албания, Румъния и България трябваше да преодолеят редица трудности. Бързите политически и икономически промени, увеличаващата се безработица и все по-голямата ножица между заплати и цени принудиха много хора да участват в сивата икономика и черния пазар. Премахването на строгите ограничения за движението на стоки и хора /особено в случая с Албания и Румъния/ означаваше и отпадане на редица препятствия, които дотогава спираха хората от участие в сенчестата икономика. През първите години на промените контрабандата се превърна в национален феномен, толериран от властите с оглед избягването на социални напрежения сред обеднялото население. Това население бе изкушено да се включи в масова контрабанда на петрол за остатъчна Югославия и в куфарната търговия. Разбира се, участието на редица висши държавни чиновници в масовата контрабанда е друга, дори по-съществена причина, която обяснява защо през първата половина на 90-те години нямаше буквално никакви опити от страна на съответните държави за противопоставяне на този феномен.

1.4. ПРИВАТИЗИРАНЕ НА ДЪРЖАВНИТЕ КОНТРАБАНДНИ КАНАЛИ В ЗАПАДНИТЕ БАЛКАНИ

Контрабандните канали, създадени полуофициално – т.е. със знанието, ако не с прякото участие на високопоставени държавни дейци – твърде скоро бяха "приватизирани" от хора и групи от управляващите елити, разполагащи с необходимите връзки. Личното забогатяване засенчи всяка друга потенциална полза за държавата и за мнозинството от населението, чието доверие и подкрепа бързо ерозираха. Най-драстичният случай бе този в контролираните от Сърбия територия на Хърватия и в някои части на Босна и Херцеговина. Поредицата от военни поражения през 1995 г. беше пряк резултат от тоталната деморализация сред защитниците им, причинена от корумпираността на управляващите.

Положението не бе много по-различно и в други страни от региона, където контрабандата и незаконната търговия започнаха сериозно да застрашават нормалното функциониране на държавата. Някои мерки за ограничаване на контрабандата бяха предприети в страните, които не участваха във войната, не бяха обект на санкции и смяната на правителствата бе възможна / Македония, Албания, Румъния и България/. За съжаление, в повечето случаи тези мерки бяха неефективни и при промяна на правителствата това водеше единствено до заместване на хората, участващи в контрабандата. В Хърватия, Босна и Херцеговина, Черна гора и Сърбия, където поради специфичните условия и преди всичко участието им във войната едни и същи режими се запазиха в течение на почти дванадесет години, всички опити за ограничаване потока на контрабандните стоки бяха само козметични /ако изобщо бяха предприемани такива/.

Процесът на "приватизация" на контрабандните канали се разви през 1992 г. във всички страни от региона и приключи в общи линии през 1995 г. Единственото изключение бе Косово, където този процес се наблюдаваше през периода от 1997г., когато на сцената се появи Армията за освобождение на Косово като важен регионален фактор, до 1999 г., когато се разгърна кампанията на НАТО срещу режима на Милошевич. През същия период каналите, които първоначално бяха създадени предимно за контрабанда на оръжие и петрол, включиха и други стоки, като например наркотици, крадени коли, цигари, алкохол и т.н. На-

чалото на постоянно увеличаващата се балканска търговия с хора също може да бъде отнесено към периода 1992-93 г. Тази търговия е свързана с доходния бизнес на "подпомагане" на бежанците да напуснат зоната на военните действия.

ХЪРВАТИЯ

Скоро след създаването си контрабандните канали в Хърватия бяха монополизирани от сравнително тесен кръг служители на Министерството на отбраната и от най-висшите чинове на хърватската армия. Ядрото на тази група бе съставено от бивши членове на Френския чуждестранен легион и други наемни армии в света, които се завърнаха в Хърватия през 90-та година. Тогава страната не разполагаше с образовани и опитни военни кадри /особено офицери/ и бившите наемници запълниха тази празнина. Някои от тях бяха произведени само в течение на няколко месеца в най-висши армейски чинове и скоро изцяло установиха своя контрол върху незаконната търговия на Хърватия с оръжие.³⁸ При това личното обогатяване изцяло засенчи военновременните усилия и декларираната цел за освобождаване на Хърватия. Този факт стана особено очевиден поради развиването на търговски отношения с официално декларираните врагове³⁹:

- По време на войната в Босна и Херцеговина хърватската армия закупи значително количество оръжие от сърбите.
- В замяна на това хърватите продаваха петрол на своите "врагове". Един от босненските сръбски генерали твърди, че през 1993-94 г. босненските сръбски войски, разположени в западна Босна, изцяло са използвали горива, доставени от Хърватия.
- Според някои анализатори, войната избухнала през 1993 г. между босненските хървати и босненските мюсюлмани била причинена от противоборството помежду им за контрола върху търговията с горива в Централна Босна, в която били ангажирани хърватски и мюсюлмански полувоенни дейци.

Генерали и наркотици

Редица хърватски генерали бяха сред водещите фигури в трафика на дрога. Те използваха военната база Шепурине, близо до Задар, където се обучаваха хърватските специални сили. Там бе доставян кокаин от Южна Америка /предимно от Боливия, където живееха редица видни хърватски емигранти преди да се завърнат през 1990 г. в Хърватия/ и хероин от Турция /който бе пренасян през Сърбия и Босна/. Тези дроги бяха пренасяни и след това разпространявани с коли на военната полиция в различни места, откъдето се снабдяваха "пазарите" на Далмация и Херцеговина. Един от въпросните генерали бе арестуван през 2000 г. и обвинен, че е участвал в контрабандирането на 665 кг. кокаин, хванат в хърватското пристанище Риека през декември 1999 г.⁴⁰

Вече по време на войната контрабандните канали бяха разширени, като включиха хероина и другите наркотици. **Част от приходите от търговията с наркотици бе използвана за закупуване на оръжие, но по-голямата част бе отклонена към личните сметки на онези, които бяха ангажирани с тази контрабанда.** Често дрогите бяха заплащани с крадени коли. Цели конвои с крадени луксозни коли, организирани от висши офицери и агенти на тайните служби, пътуваха

през Херцеговина към Черна гора и Сърбия, докато в обратна посока се транспортираше хероин.⁴¹

³⁸ Ivica Djikic. "Legija stranaca d.d." *Feral Tribune* no. 803. 30 June 2001. < <http://search.feral.hr/arhiva/2001/803/ratnici.html> > .

³⁹ Judah. *The Serbs*, pp. 248-251.

Silber and Little. *Yugoslavia*, pp. 293-294.

⁴⁰ Jasna Babic. "Details Behind the Andabak Arrest and the Leutar Murder." *Nacional* no. 254. 28 September 2000. < <http://www.nacional.hr/htm/254040.en.htm> > .

⁴¹ Djikic. "Legija stranaca d.d."

"Nacional otkriva tko je glavni narkoboss u Hrvatskoj." *Nacional* no. 258. 26 October 2000. < <http://www.nacional.hr/htm/258003.hr.htm> > .

Хърватските власти оправдаваха бума на контрабандата и собствената си неспособност или нежелание да прекъснат този поток с факта, че Хърватия също е ангажирана във военен конфликт и че една трета от хърватската територия не се намира под техен контрол. Освобождаването на тези територии бе обявено за абсолютен приоритет над всичко останало, включително и борбата срещу организираната престъпност и нелегалната търговия. Наред с това, много от висшите чиновници, които бяха въвлечени в контрабандата, се ползваха с абсолютен имунитет срещу разследвания, поради статута си на "защитници на родината".

БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА

Видни фигури от трите враждуващи лагера в Босна и Херцеговина също изпользваха редица възможности за обогатяване, предложени от контрабандата във военната зона. През цялото време на войната редица населени места в рамките на републиката бяха обявени за "бизнес-райони". Като такива на тях им бяха спестени ужасите на войната. В подобни райони, например в Цазинска Крайна, Тузла и Вареш, **криминалните групи от трите враждуващи лагера се срещаха за да правят бизнес и да продават или купуват контрабанди стоки** като оръжия, петрол, цигари и хранителни стоки - предимно сол, захар, брашно и олио.⁴² Само през 1993 г. босненските хървати са заплатили около 5 млн. германски марки за оръжие, "внесено" от Сърбия. Босненският бизнес с петрол бе контролиран от представители на политическия елит⁴³:

- Редица дейци, близки до ПДД и ХДО имаха монопол върху доставките на горива за босненските сърби.
- От страна на босненските сърби отговорник за петролния "внос" в Република Сръпска, бе братът на председателя на босненския сръбски парламент.

Автономната провинция "Западна Босна"

Населената предимно с мюсюлмани провинция, разположена в западна Босна и известна като Цазинска Крайна, след провъзгласяването на нейното отделяне от Босна и Херцеговина като Автономна провинция "Западна Босна" бе освободена от петролното ембарго. Поради това горивата се внасяха легално от Хърватия със знанието на представители на ООН. Но внесените количества надвишаваха многократно нуждите на провинцията. Остатъкът бе контрабандиран към населените със сърби територии на Босна и Херцеговина и дори към Сърбия. /Вж- Схема 1/⁴⁴

- Сред най-високопоставените контрабандисти на петрол бе също така и лидерът на самопровъзгласилата се "Автономна провинция Западна Босна".

Черният пазар в обкръжените градове като Сараево и Сребреница се контролираше от босненско-мюсюлманските защитници, които бяха снабдявани от обкръжилите ги части. В Сараево мюсюлманската мафия

през цялата война контролираше картелна система, която поддържаше астрономически високи цени на стоките. Хранителните стоки се продаваха до 15 пъти над цената, за която бяха закупвани от сръбските контрабандисти. В Сребреница черният пазар бе под ръководството на командир от босненската мюсюлман-

⁴² UN Commission of Experts. "Annex III. The Military Structure, Strategy and Tactics of the Warring Factions, Part II: Summary and Conclusions." *Final Report of the United Nations Commission of Experts*

⁴³ Ibid.

⁴⁴ Judah. *The Serbs*, pp. 245-249.

Udovicki and Ridgeway, editors. *Burn This House*, pp. 191-192.

ска армия в града и търгуваше със стоки, предоставени изключително от сърбите и с конфискувана хуманитарна помощ.⁴⁵

Произходът на процъфтяващата сега в Босна търговия с хора също може да бъде отнесен към годините на войната. Изнудването и рекетърството на бежанците бе сред най-изгодните "бизнес-операции" в Босна и Херцеговина. Съществуват множество примери за това:

- През този период се появила редица фалшиви туристически агенции, които вземаха между 500 и 1000 германски марки на човек за еднопосочни "екскурзии" от Босна до сръбско-унгарската граница.⁴⁶
- С помощта на лодки се превозваха бежанци през река Сава в Хърватия и през река Дрина в Сърбия. И тук таксите бяха от същия порядък, докато таксите за пресичане на мостове бяха по-евтини.⁴⁷
- Публичните домове в Босна и Херцеговина, където жени и момичета бяха държани като сексуални робини и бяха подложени на нечовешко отношение и често препродавани, също така се появили по време на войната и процъфтяват оттогава.⁴⁸

Преди сключването на Дейтънското споразумение, с което бе прекратена войната в Босна и Херцеговина, всеки опит да се прекъсне незаконната търговия бе обречен на провал. Парализата на съдебната система, липсата на полиция и митници, както и дори на ясно очертани и признати граници, се съчетаваше с нежеланието на управляващите да се справят с този проблем. Контрабандата и войната образуваха затворен кръг, в който сраженията пораждаха нуждата от контрабанда, а приходите от последната бяха стимул за контрабандистите да продължават войната колкото се може по-дълго.

СЪРБИЯ

Сръбската Държавна тайна служба /СДБ/, която първоначално създаде контрабандни канали за да подпомогне Сърбия срещу международните санкции и особено за да поддържа оперативността на сръбската военна машина, постепенно се трансформира в полумафиотска организация. Под личното ръководство на Милошевич тя започна да контролира икономическия, политическия и криминалния живот в Сърбия. До голяма степен незаконната търговия на републиката бе контролирана от първия заместник-ръководител на СДБ, директор на митниците и дясна ръка на Милошевич Михаил Кертеc. Той отговаряше за "износа" на оръжие за Хърватия и Босна и Херцеговина и за "вноса" на петрол и нар-

⁴⁵ Silber and Little. *Yugoslavia*, pp. 295-296.

Chuch Sudetic. *Blood and Vengeance: One Family's Story of a War in Bosnia*. New York: Penguin Books, 1999, pp. 243-244.

Vildana Selimbegovic. "Zlatni ljljan mafije." *Dani* no. 146. 17 March 2000.

< <http://www.bhdani.com/arhiv/2000/146/t1461.htm> > .

⁴⁶ UN Commission of Experts. "Annex III. A: Special forces, Part IV: Analysis of Reported Paramilitary Activity by Geographic Location, Section A: Bosnia-Herzegovina (Bijelina county)." *Final Report of the United Nations Commission of Experts*.

⁴⁷ UN Commission of Experts. "Annex III. A: Special forces, Part IV: Analysis of Reported Paramilitary Activity by Geographic Location, Section A: Bosnia-Herzegovina (Bosanska Raca county)." *Final Report of the United Nations Commission of Experts*.

⁴⁸ UN Commission of Experts. "Annex III. A: Special forces, Part IV: Analysis of Reported Paramilitary Activity by Geographic Location, Section A: Bosnia-Herzegovina (Sarajevo county)." *Final Report of the United Nations Commission of Experts*.

котици. В качеството си на шеф на митниците Кертес назначаваше еднолично повечето сръбски офицери в митническата администрация, за да си гарантира личната им лоялност и за да гарантира, че тази институция ще функционира като частна служба на режима. Около 800 от 2300-те митнически офицери по времето на Кертес бяха от родното му място – Бачка Паланка. Кертес бе обвинен, че е злоупотребявал със средства, събрани от митниците и отклонени към различни лични сметки.⁴⁹

Сръбските тайни служби се включиха сериозно в търговията с наркотици.

Някои от най-известните гангстери, осъществяващи трафик на дрога, като Желко Разнятович-Аркан и Дарко Асанин, бяха техни агенти. Парите от трафика на наркотици обикновено се прехвърляха на банкови сметки в Македония и Кипър, които вече бяха използвани от тайните служби на социалистическа Югославия за пране на пари, спечелени от нелегална търговия с оръжие. През 90-те години агенти на тайните служби ликвидираха редица криминални дейци, които се опитаха да конкурират СДБ в трафика на наркотици. В резултат на това Сърбия стана известна с поредица убийства в мафиотски стил, чиито извършители никога не бяха разкривани и арестувани. Митническите офицери конфискуваха наркотици от трафикантите /особено на българо-сръбската граница/, но вместо да ги унищожат, ги предаваха на СДБ. От своя страна агентите на тази служба ги продаваха на вътрешния пазар или ги прехвърляха извън Сърбия. Счита се, че такава е съдбата на над 600 кг. хероин с чистота 93%, открит от полицията непосредствено след падането на режима на Милошевич в сейф, нает от СДБ в една от белградските банки.⁵⁰

Златото на Милошевич

Един от най-важните източници на приходи за режима на Милошевич бе златото от мината Бор, която на времето бе една от най-големите предприятия и един от най-големите източници на приходи в твърда валута в Югославия. След 1991 г. парите, спечелени от продажбата на злато в Бор, бяха отклонявани към различни банкови сметки – предимно в Швейцария и Кипър, но също и в други страни, вместо да постъпват в държавния бюджет. Само в периода между 1998 г. и 2000 г. швейцарските авиолинии транспортираха от Белград до Швейцария злато на стойност 6,8 милиона долара. Официално тези доставки бяха декларирани като доставки на мед. След продажбата на златото, парите бяха преведени на сметката на малката кипърска компания MCC Overseas Trade Ltd.⁵¹

В случая със Сърбия международните санкции се превърнаха в същия повод за въвличането на елитите в незаконна търговия, каквато за Хърватия и Босна и Херцеговина бе избухването на войната. Контрабандата бе необходима, за да се помогне на Сърбия да оцелее в условията на "несправедливо наложените санкции". Това извинение бе широко споделяно от сръбската публика, гражданското общество и повечето опозиционни партии. Преди 1995 г. не бяха формули-

⁴⁹ Ikonc. "Serif iz Hajducke sume."

Dejan Anastasijevic. "Noc dugih pendreka." *AIM Press*. 27 October 1996.

< <http://www.aimpress.org/dyn/trae/archive/data/199610/61027-002-pubs-beo.htm> > .

"Milosevic's Money Man was Model of Corruption." *Balkan Times*. 2001.

< <http://www.balkantimes.com/html/english/12732.htm> > .

⁵⁰ Ian Traynor. "Milosevic Ally Linked to Heroin Stash." *Guardian*. 16 March 2001.

< <http://www.guardian.co.uk/Archive/Article/0,4273,4153135,00.html> > .

Philip Schwarm. "A Pistol, a Badge and Heroin." *AIM Press*. 12 March 2001.

< <http://www.aimpress.org/dyn/trae/archive/data/200103/10322-011-trae-beo.htm> > .

Observatoire Geopolitique des Drogues. "Yugoslavia." *Observatoire Geopolitique des Drogues Annual Report*. 1997. < http://www.ogd.org/rapport/gb/RP06_2_YOUGOSLAVIE.html > .

⁵¹ "Zlate Slobove jame." *Dnevnik*. 13 March 2001.

< <http://www.dnevnik.si/cgi/view.exe?w=dn.13.3.2001.a17hj> > .

"Златното момче Милошевич." *Форум no. 79*. 16 March 2001.

< <http://www.forum.com.mk/Arhiva/Forum79/panorama/panorama.htm> > .

рани никакви искания за борба срещу нелегалната търговия, въпреки факта, че бе повече от ясно, че контрабандата допринасяше единствено за оцеляването на режима на Милошевич.

ЧЕРНА ГОРА

Контрабандата на петрол и цигари в Черна гора се превърна във важен източник на доходи за поддръжката на сръбските военни операции в Босна и Херцеговина. Скоро обаче огромните приходи от тази търговия изкуши онези, които я контролираха, да отклоняват буквално всички пари към собствените си сметки в Швейцария. Битката за разпределянето на тези приходи е може би една от причините за засилващото се недоволство на Джуканович от режима в Белград. Има основания да се твърди, че внезапното трансформиране на Джуканович в "демократ" и в радетел на независимостта на Черна гора е свързана с решимостта му да запази контрола си върху незаконната търговия в републиката.⁵²

Цигареният бизнес скоро се превърна в най-доходоносната икономическа дейност на тази република. Според италианските следователи, контрабандата на цигари създава почти половината от БНП на Черна гора. Освен "внасянето" на количества, които са повече от достатъчни, за да заситят вътрешния пазар, включващ освен Черна гора и части на Сърбия, Косово и Босна и Херцеговина, черногорските контрабандисти започнаха да изнасят цигари и в Италия. Малки флотилии от скоростни моторници започнаха да сноват всяка нощ между пристанището Бар до италианския бряг. Тези моторници обикновено носят на борда си между 350 и 550 бокса цигари, всеки от които на стойност 100 щатски долара. В Италия цигарите бяха получавани от членове на мафиотския клан Сакра Корона Унита, който контролира прилежащото крайбрежие. Според очевидци, на всеки бокс цигари, който пристига или напуска Черна гора, се е плащала "такса" от 10 долара. **Счита се, че черногорското правителство е печелило по 700 млн. долара годишно от търговията с цигари.**⁵³

Често моторниците, с които се контрабандираха цигари през Адриатика, са носели на борда си и наркотици. Има достатъчно сведения да се предположи, че търговията с наркотици в Черна гора е била развита и до известна степен контролирана от италианската организирана престъпност и по-специално от Сакра Корона Унита и от Камората, базирана в Неапол. Двата клана изцяло са контролирали търговията през Адриатическо море. Изготвеният в Турция хероин /наред с цигарите/ бил доставян в Бари и други по-малки италиански пристанища, докато в обратна посока се прекарвало оръжие, кокаин и синтетични наркотици, за да бъдат разпространявани от черногорските партньори на мафията на Балканския полуостров.⁵⁴

⁵² Nicholas Foster and Sead Husic. "Probe into Montenegro's Role at Illegal Cigarette Trade." *Financial Times*. 9 August 2001.

⁵³ Djuranovic. "Prekid sverca cigaretama na relaciji Crna gora - Italija." Zeljko Ivanovic. "Speedboats, Cigarettes, Mafia and Montenegrin Democracy." *Institute for War & Peace Reporting Balkan Crisis Report* no. 83. 12 October 1999. <http://www.iwpr.net/index.pl?archive/bcr/bcr_19991012_3_eng.txt> .

⁵⁴ Observatoire Geopolitique des Drogues. "Yugoslavia."

Черногорските контрабандисти по всяка вероятност са имали тесни връзки в министерствата на отбраната и вътрешните работи. Транспортирането на хероин от Черна гора през Адриатика до Италия е крайната точка на новия път за трафик на наркотици, преминаващ от Турция през България и Македония до Косово, а оттам през Албания или Черна гора. Този път бе създаден като алтернативен на традиционния "Балкански път" през Белград и Загреб, след като последният бе прекъснат в резултат от конфликта. В края на 1995 г. "Балканският път" бе възобновен, което доведе и до конфликт на интереси между високопоставени кръгове в Белград и Подгорица, замесени в трафика на наркотици. Това е допълнително обяснение за влошаващите се отношения между Сърбия и Черна гора през разглеждания период.⁵⁵

КОСОВО

В началото на 1997 г. АОК бе вече достатъчно силна и добре екипирана армия от тип "герила". **Тя изцяло контролираше разрастващата се търговия с хероин, която преминаваше през Косово.** Считаше се, че трафикът на хероин е бил контролиран от т.нар. "15 фамилии", съставляващи гръбнака на АОК. С помощта на тази организация въпросните кланове достигнаха до реална власт в Косово след интервенцията на НАТО. Мнозина от членовете на 15-те фамилии са добре известни на западноевропейските правозащитни агенции и някои от тях вече са били арестувани в Западна Европа за трафик на наркотици.

Оръжие и наркотици

Един от основните доставчици на оръжие за АОК бе арестуван през февруари 1999 г. в Прага и екстрадиран в Норвегия, след като бе разкрито, че е избягал от затвора, където е излежавал присъда от 14 години за трафик на хероин. Друг трафикант, който купувал оръжие за АОК, също бе арестуван в началото на 1999 г. в италианското пристанище Бриндизи. През 1998 г. германската федерална полиция замрази две сметки в Дюселдорф банк след като разкри, че са били използвани за пране на пари от наркотрафик. Сметките принадлежали на организацията "Обединено Косово" и се предполага, че са били контролирани от тогавашния министър-председател на т.нар. "косовско правителство в изгнание".⁵⁶

В своя доклад от 1998 г. **Агенцията за борба срещу наркотиците на САЩ /DEA/ поставя косоварските трафиканти на наркотици на второ място след турските банди по доставка на хероин за западноевропейския пазар**⁵⁷:

- В Германия, Австрия, Швейцария и Чехия те контролират над 70% от пазара на хероин.
- Германските агенти по наркотиците считат, че приходите на косоварите от търговия с хероин в Германия са достигнали 1,5 млрд. долара и че те са изпразнили получените от тази търговия пари в над 200 банкови сметки и във валутните бюра.
- Унгарската полиция счита, че косоварите контролират 80% от местния хероин пазар.

⁵⁵ Ibid.

⁵⁶ Peter Klebnikov. "Heroin Heroes." *Mother Jones*. January/February 2000. > <http://www.balkanpeace.org/cib/kam/kosd/kosd02.shtml> > .

⁵⁷ Balkan – Albania – Kosovo – Heroin – Jihad." *The Centre for Peace in the Balkans Analysis*. May 2000. < <http://www.balkanpeace.org/our/our03.shtml> > .

"The KLA and the Heroin Craze of the 90s." *Montreal Gazette*.

Alex Roslin. "After Kosovo: A Marriage of Heroin and War in the New Millenium." *Canadian Dimension* vol. 34, issue 2. March/April 2000.

Brian Whitmore. "A New Drug Route Is Traced to the Old Balkans Anarchy." *Boston Globe*. 3 June 2001. < <http://www.earlham.edu/archive/opf-l/June-2001/msg00014.html> > .

- Скандинавските власти също твърдят, че косоварите контролират над 80% от пазара на хероина в техните страни.
- През 1997 г. Интерпол докладва, че 14% от арестуваните за трафик на хероин са албанско говорещи и че средното количество дрога, открита в тях в момента на ареста е било 120 грама хероин. Това е голямо количество, ако се сравни със средните разкрития на хероин сред неалбанско говорещите трафиканти – по 2 грама.

По време на конфликта в Косово от 1999 г. същите контролирани от АОК контрабандни мрежи в тясно сътрудничество с албанските трафиканти и италианската мафия транспортираха нелегално десетки хиляди бежанци до Италия, а оттам към другите европейски страни. Средната такса достигна 1000 долара на човек. Освен това, според някои доклади, момичета са били отвлечани от бежански лагери, а след това са били прехвърляни в Италия или Гърция, където са били принуждавани да проституират. Във Влора /Албания/ едно 16-годишно косоварско момиче бе убито при неуспешен опит да бъде отвлечено от бежански лагер. Има и случаи, когато членове на семейства продават своите дъщери, сестри или жени на трафикантите.⁵⁸

Въоръженото въстание на АОК и последвалите сблъсъци между нея и югославските сили за сигурност разрушиха дори последните останки от законност и ред в тази провинция и по такъв начин дадоха свобода на действие на трафикантите на наркотици. Обявената цел на търговията с наркотици продължаваше да е "освобождането на Косово от сръбската окупация", докато в действителност, тя обслужваше личното обогатяване на 15-те фамилии и подготвяното установяване на контрол върху Косово след неговото "освобождане". Това бе очевидно и за мнозинството от косоварските избиратели, които по време на изборите през 2001 г. дадоха подкрепата си на Демократичната лига на Косово на Ибрахим Ругова, а не на свързаната с АОК Демократична партия на Косово. Тъй като не съществуваше власт, която би могла да спре трафика на дрога, нямаше и мерки срещу незаконната търговия преди идването на Мисията на ООН в Косово /UNMIK/, поела администрацията на провинцията през 1999 г.

МАКЕДОНИЯ

Търговията с наркотици се превърна във важен елемент и на македонските контрабандни мрежи. Поради временното затваряне на "Балканския път" основният поток на доставките на хероин от Турция за Западна Европа се преориентира и започна да преминава през Македония. Освен че бе транзитна страна, Македония се превърна във важна производителка на наркотици⁵⁹:

- Македонската химическа индустрия, която бе докарана до банкрут след като загуби абсолютно всичките си предишни пазари, се преориентира към прои-

⁵⁸ Janine Di Giovanni. "Refugees Face a New Terror." *The Times*. 4 May 1999.

U. S. Department of State. "1999 Country Report on Human Rights Practices – Albania." *US Department of State Bureau of Democracy, Human Rights, and Labor*. 25 February 2000. < http://www.state.gov/www/global/human_rights/1999_hrp_report/albania.html > .

⁵⁹ Observatoire Geopolitique des Drogues. "Macedonia." *Observatoire Geopolitique des Drogues Annual Report*. 1997. < http://www.ogd.org/rapport/gb/RP06_4_MACEDOINE.html > .

U. S. Department of State. "1997 International Narcotics Control Strategy Report." *U.S. Department of State - Bureau for International Narcotics and Law Enforcement Affairs*. Washington, DC. March 1998. < http://www.state.gov/www/global/narcotics_law/1997_narc_report/europ97.html > .

зводството на химически прекурсори, които след това бяха пренасяни контрабандно в Турция и използвани за производството на хероин.

- Голямата продукция на мак в тази страна, която преди бе регулирана много стриктно от югославските закони и бе продавана изключително на скопската фармацевтична фабрика "Алкалоид", бе оставена без сериозен контрол. Повечето от тази продукция започна да се преработва в опиум, продаван на разширяващия се вътрешен пазар или пренасян незаконно в другите страни в района.

Съществуват достатъчни сведения, които подкрепят твърдението, че търговията на хероин в Македония е почти изцяло контролирана от граждани с албански произход. Това е почти неизбежният и зловещ резултат от изолирането на етническите албанци от легалния и постоянно свиващ се пазар на труда в Македония. Тъй като нямат алтернатива, освен селското стопанство или търговията на дребно, много албанци се ориентираха към черната икономика и незаконната търговия.

Влошеното икономическо състояние на републиката тласна и съществена част от славянското население на Македония по същия път. Трябва обаче да се отбележи, че през този период се установява разделение на труда между трафикантите от македонски и албански произход. Славяните се специализирали предимно в т.нар. "куфарна търговия", включваща стоки като алкохол, хранителни продукти, дрехи и др. Тези стоки са закупувани в България или Турция и са прекарвани нелегално в Македония /като за това се плаща обикновено подкуп на митничарите/, където са продавани на черния пазар. Тази разновидност нелегална търговия се счита за "морална" и по такъв начин допустима за мнозинството от жителите.

От друга страна македонските албанци са свързани с трафика на наркотици и оръжие, както и с трафика на жени, принуждавани да проституират. Съществуват също така ясни индикации, че трафикантите на хероин са тясно свързани с македонските албански политически кръгове. Изглежда, че приходите от трафика на наркотици съставят важна част от финансирането на албанските политически партии в Македония.⁶⁰

По време на парламентарните избори през 1998 г. на власт дойде нова коалиция /включваща ВМРО-ДПМНЕ - Вътрешномакедонската революционна организация, Демократичната алтернатива – ДА и ДПА – Демократичната партия на албанците/, която обеща да се бори срещу корупцията. Вместо това обаче, при управлението ѝ корупцията и контрабандата получиха застрашаващо развитие. Най-често срещаните схеми за митнически измами в тази страна включват⁶¹:

⁶⁰ Observatoire Geopolitique des Drogues. "Macedonia." Zeljko Bajic. "Crime and Politics in Macedonia." *Institute for War and Peace Reporting Balkan Crisis Report no. 107*. 14 January 2000. <http://www.iwpr.net/index.pl?balkans_200001.html> . Saso Klekovski. "Blame the Economy in Macedonia." *OK.MK*. 5 September 2001. <<http://www.ok.mk/news/story.asp?id=919>> .

⁶¹ "Организираны криминални групи го превземат шверцот со акцизни стоки." *Дневник*. 5 February 2001. Branka Nanevska. "In the Quicksand of Corruption." *AIM Dossiers: Corruption in the Countries of South-Eastern Europe*. October 2001. <<http://www.aimpress.ch/dyn/dos/archive/data/2001/11029-dose-01-11.htm>> .

- Деклариране, че стоките са само транзитно преминаващи през Македония, докато всъщност са предназначени за вътрешния пазар, където се продават без мита и такси.
- Стоки се изнасят в чужбина /най-често за Косово и Сърбия/, а след това се контрабандират обратно в Македония. Тази схема обикновено е използвана за контрабандата с цигари. Произведените в Македония цигари се изнасят без мита в Сърбия, а след това се внасят контрабандно обратно и се продават на черния пазар.
- В документите се фалшифицират стойността, количеството, качеството, типа или произхода на стоките с оглед намаляване на заплащаните такси и мита.
- Митничарите се подкупват за да пропуснат стоките, без да ги проверяват.

По време на изборите в Македония през 1998 г. възникна ситуация, която се наблюдава и в други страни от района – предизборната кампания, в която обещанието за борба срещу корупцията и контрабандата, на свой ред допринася за увеличаването им. Този привиден парадокс се дължи на факта, че точно през този период контрабандистите увеличават нелегалната търговия както за да си създадат резерви за неясното бъдеще, така и за да се възползват от възникващия вакуум на властта между изборите и встъпването в длъжност на новото правителство. След като последното влезе в ролята си, се предприемат бързи и широко оповестени стъпки – някои контрабандни канали се затварят, а някои от участващите в тях /най-често включващи отделни митничари/ могат да бъдат дори арестувани и уволнени. Общият обем на контрабандата обаче рядко е повлиян от подобни мерки. Това се дължи на обстоятелството, че новоназначените служители, близки до новото правителство, на свой ред установяват контрол върху контрабандните мрежи. Такъв бе примерът в Македония през 1998 г.

АЛБАНИЯ

В Албания организирани престъпни групировки, подобно и на двете основни политически партии, с които бяха свързани, са разделени по географски и етнически признак. В северна Албания, където обитават гегите, е крепостта на Демократичната партия и на криминалните кланове – фарите, които в сътрудничество с косовските албанци /също така геги/ контролират контрабандата на петрол и оръжие, както и доставките на хероин за Западна Европа /особено за Австрия, Германия и Швейцария/. Според американския Държавен департамент, двама министри от Демократичната партия са взели лично участие в контрола върху трафика на петрол, наркотици, оръжие и цигари. Един от тях – тогава вътрешен министър – бе принуден да си подаде оставката веднага след изборите от 1996 г. под американски натиск. На юг, където албанците са от клановите тоски и където превес има Социалистическата партия, фарите контролират трафика на нелегални емигранти и жени за сексиндустрията в Италия /в сътрудничество с италианската мафия/ и в Гърция, както и трафика на хероин и канабис за тези две страни.⁶²

⁶² Observatoire Geopolitique des Drogues. "Albania."

Трафикът на дрога през Албания преминава по следните маршрути⁶³:

- Пътят през Шкодренското езеро от Албания за Черна гора /следващ трасето на контрабанда на горива в периода на санкциите срещу Югославия/ и оттам през Хърватия и Словения за страните от ЕС.
- Пътят през Адриатическо море от северното пристанище Дурас и южното пристанище Влора за Италия.
- Повечето марихуана се прехвърля контрабандно в Гърция. Албанският юг е най-важният район, произвеждащ канабис. Според официалните данни, докато през 1992 г. е имало 15 ниви, засадени с канабис в този район, през 1993 г. те вече са били над 50, а през 1994 г. – стотици. През 1997 г. са били прекарани нелегално над 25 тона марихуана от Албания в Гърция.
- Албания също така се превърна в най-важният дистрибутор на южноамерикански кокаин за европейския пазар. Кокаинът пристига или директно във Влора, или до гръцкото пристанище Патрас, където има голяма албанска емигрантска общност. От Патрас наркотикът се пренася в Албания, а оттам се отправя към Западна Европа. През 1996 г. в Патрас бяха конфискувани две пратки от няколкостотин килограма кокаин.

Засилването на трафика на наркотици взема жертви и сред местното население на Албания. Според официални данни, в страната през 1998 г. е имало над 10 000 зависими от наркотици. Истинската цифра обаче е много по-висока.⁶⁴

Трафикът на хора започва да се развива покрай нелегалната търговия с наркотици за Гърция и особено за Италия. Тук ролята на италианската организирана престъпност е дори по-голяма, отколкото в случая с търговията с наркотици. Първоначално повечето от нелегалните имигранти в Италия бяха албанци, но скоро към тях се присъединиха кюрди, китайци, иранци, пакистанци, босненски мюсюлмани, македонци и представители на други националности. **Според официални сведения на Европейския съюз, само през 1998 г. италианските и албанските трафиканти на хора са спечелили между 3 и 4 милиарда долара от този нелегален бизнес.** Приходите от тази бързо развиваща се "индустрия" като с магическа пръчка превърнаха ръждясалите корабчета, с които се транспортираха имигрантите, във флотилия от най-модерни бързоходни моторници, с които италианската брегова охрана се справя все по-трудно.⁶⁵

Неразделна част от албанските контрабандни операции е създаването на схемата на финансовите пирамиди. За разлика от подобни схеми в други страни, албанските пирамиди просъществуваха изключително дълго, поради постоянния приток на пари, получени чрез продажба на оръжие, трафик на наркотици и нарушаване на ембаргото /предимно на петрол/. Пирамидите също бяха използвани от италианската мафия като идеални за пране на пари.

В заключение може да се каже, че слабото управление, тежкото икономическо състояние, неадекватните закони и лошото правосъдие, корупцията и зле еки-

⁶³ Observatoire Geopolitique des Drogues. "Albania." Ilir Paco. "Drug Scare or the Columbian Danger." *AIM Press*. 22 January 1998. < <http://www.aimpress.org/dyn/trae/archive/data/199801/80122-023-trae-pri.htm> > . U. S. Department of State. "1997 *International Narcotics Control Strategy Report*."

⁶⁴ Observatoire Geopolitique des Drogues. "Albania." Paco. "Drug Scare or the Columbian Danger."

⁶⁵ Cillufo and Salmoiraghi. "And the Winner Is... The Albanian Mafia." Randall. "Italy and Its Immigrants."

Пирамидите и кризата от 1997 г.

Пирамидите бяха тясно свързани с управляващата тогава Демократична партия и с президента Сали Бериша и финансираха тяхната предизборна кампания през 1996 г. В отплата пирамидите бяха рекламирани по националната телевизия и охранявани от действащи полицейски офицери. Краят на ерата на пирамидите дойде благодарение на частичното вдигане на ембаргото срещу СР Югославия и на подобряване ефикасността на гръцките и италианските митници и гранична полиция. Италианските и албанските криминални организации бързо изпразниха пирамидалните банки, което предизвика техния колапс. **Счита се, че в периода 1992-1996 г. над 1,5 милиарда долара са преминали през сметките на пирамидите.** В резултат на това през 1997 г. страната бе изправена пред хаос - десетки хиляди албанци, които изгубиха в тях спестяванията си, се вдигнаха на бунт, шурмуваха оръжейните депа и се опитаха да вземат нещата в свои ръце.⁶⁶

пираните сили за сигурност създадоха идеална среда за възникването на организираната престъпност. Участието на най-висши представители на управляващата Демократична партия в контрабандата и в други криминални дейности не позволяваше предприемането на каквито и да е мерки срещу незаконната търговия преди колапса от 1997 г., довел до смяната на правителството. През 1997 г. кризата се влоши още повече, което наложи намесата на международната общност. Най-важното събитие в борбата срещу контрабандата бе създаването през

1997 г. на Мисията на Европейската комисия по подпомагане на митниците в Албания по молба на новото социалистическо правителство.

* * *

През втория период от развитието на контрабандните операции в Западните Балкани 1992-95/6 г. /с изключение на югославската провинция Косово, където процесът продължи да се развива още няколко години след това/ относително малък кръг влиятелни индивиди и групи изцяло монополизираха нелегалната търговия. Симбиозата между политическите елити и криминалните групи създаде затворен кръг от взаимозависимост, в който политическата протекция се заплащаше с подкупи.

В Хърватия, Босна и Херцеговина и СР Югославия бе невъзможно дори да се направи опит за разбиването на този затворен кръг, поради военната обстановка в тези страни. Въпреки формално провежданите демократични избори в периода 1991-1995 г., политическата среда в тези държави бе далеч по-авторитарна, отколкото в комунистическа Югославия и всеки опит да се критикува управляващата класа /включително за това, че си сътрудничи с организираната престъпност/ се считаше за предателство на националните интереси. Строго контролираните медии /малкото независими вестници бяха държани в подчинение чрез редица дела за клевета, докато държавните медии бяха изцяло "прочистени"/, неразвитото гражданско общество и маргинализираните опозиционни партии не бяха в състояние да протестират срещу такива "тривиалности", като спонсорираните от държавата контрабандни операции. Причината бе, че тогава политическите бяха заети с по-висши цели и преди всичко с "оцеляването на нацията".

Положението не бе много по-различно в страни като Македония и Албания. При липсата на външна мотивация /тези страни нямат дори отдалечена перспектива за интегриране в евроатлантическите структури/ и на натиск отдолу /поради големите възможности за обогатяване чрез нарушаване на ембаргото/, управляващите елити през този период продължаваха да подкрепят или най-малкото да толерират контрабандните операции.

⁶⁶ Marshal. "CIA and the Balkans." Observatoire Geopolitique des Drogues. "Albania." Joshua Hammer and Lazar Semini. "The Gangster's Paradise." *Newsweek (Atlantic edition)* vol. 137, no. 13. 26 March 2001.